

УДК 904:726.596(497)“08”(049.2)
929.731 Вишеслав, српски кнез(049.2)

Оригинални научни рад

Марко П. АТЛАГИЋ*

Универзитет у Приштини, Филозофски факултет,
Косовска Митровица

Филиј М. ОБРАДОВИЋ**

Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић

ВИШЕСЛАВ ЈЕ СРПСКИ А НЕ ХРВАТСКИ КНЕЗ, А ВИШЕСЛАСОВА КРСТИОНИЦА РАНОХРИШЋАНСКИ СРПСКИ А НЕ ХРВАТСКИ КУЛТУРНИ СПОМЕНИК

Апстракт: У раду се говори о Вишеславој крстионици и износе докази да она није хрватски него српски културни споменик, а Вишеслав српски а не хрватски кнез. Ни у једном писаном ни материјалном историјском извору не наводи се да је Вишеслав хрватски кнез. Међутим, у делу „De administrando imperio“ византијског цара и писца Константина VII Порфирогенета наводи се да је Вишеслав био српски захумски кнез. Вишеславова крстионица је српски споменик са Превлаке из манастира Свети Арханђел Михаило, која је у 15. веку, приликом уништења манастира од стране Млечана, однета у Венецију. Пренета је у Хрватску 1942. године, а данас се налази у Музеју хрватских археолошких старина у Сплиту.

Кључне речи: Вишеслав, крстионица, Срби, Хрвати, Превлака, Венеција, Захумље.

Вишеславова крстионица је камени зденац, и на њој се помиње српски кнез Вишеслав. Представља један од најзначајнијих споменика српске раносредњовековне културе на јадранском простору. Намењена је покрштавању Срба за време српског захумског кнеза Вишеслава. Крстионица је исклесана из блокова мрамора и има шестостранични облик. Висока је 90, а широка 120 цм. Уз бридове страница налази се по један тродирани ступић, а на средини средње странице исклесан је крст.¹ Уз руб крстионице стоји натпис:

* редовни професор, atlagicmarko@gmail.com

** докторанд, philipobradovich@gmail.com

1 Н. Јакшић, *Клесарство у служби евангелизације*, Сплит, 2015, стр. 337.

+ HEC FONS NEMPE SVMIT INFERMOS VT REDDAT ILLVMINATOS. NIC EXPIANT SCELERA SVA OVD(SIC) DE PRIMO SVMPSEVNT PARENTE VT EFFICIANTUR CHRISTICLE. SALVBRITER CONFITENDO TRINVM PERENNE. HOC IOHANES PRESBITER SVR(SIC) OPUS BENE COMPOSVIT DEVOTE IN HONORE VIDELICET SANCT, IOHANES BAPTISTE VT INTERCEDAT PRO EO CLIENTQVE SVO.²

„Овај извор наине прима слабе да их учини просветељенима. Овде се перу од својих злочина, што су их примили од свог првог родитеља, да постану хришћани, спасоносно исповедајући вечно Тројство. Ово дело показано учини свештеник Јован у време кнеза Вишеслава и то у част Св. Јована Крститеља да посредује за њега и његова штићеника.“

(Вишеславова крстионица)

Донатор крстионице је свештеник Јован (Iohannes), као што се види из латинског натписа. У натпису се говори о намени крстионице да се у њој крштени очисте од грехова, и спасу исповедајући Свету Тројицу, а свештеник Јован је, у време владара Вишеслава, посвећује Светом Јовану Крститељу. Истраживачи је повезују са тобоже хрватским кнезом Вишеславом.

2 И. К. Сакцински, „Извјестје начелника друштва г. Ивана Кукуљевића Сакцинског о свом путовању у Млетке и Беч, г.1853“, Архив за повјестницу југославенску, књ.3, Загреб, 1854, стр. 534–539.

Међутим, до данас није доказано да постоји хрватски кнез Вишеслав кога помињу писани и било који други историјски извори.

О Вишеславовој крстионици историчари расправљају више од 150 година, али до данас нису нашли одговоре на многа питања везано за њу. Тако, на пример, нема одговора ко је био кнез Вишеслав који се помиње на крстионици, када и где је настала крстионица, коме је намењена и друга питања. Први пут крстионица је уочена 1853. године у капуцинском манастиру Реденторе на острву Guidiccha у Венецији. Из тог манастира крстионицу је пренео у музеј млетачког племића Теодора Корера „Correrer Museum“ Emanuel Cicogna. Cicogna је први писао о крстионици у чланку који је објавио у локалном листу *Gazzetta di Venezia*,³ а потписао се иницијалом „С“. Cicogna је претпоставио да се на крстионици налази име једног словенског, односно руског кнеза који је живео у 11. веку. Након тога јавио се анонимни писац потписан иницијалом „F“, у млетачком листу *Vaglio*.⁴ Аноним се представио као добар познавалац хрватског језика, тврдећи да *Wissaslavo* значи „виша глава“, те закључује да је свештеник Јован био уједно и владар. На чланак у Венецији истовремено је реаговао Задранин Giuseppe Ferrari Cippili у *Osservatore Dalmato*.⁵ Cippili сматра да се у имену *Wissaslavo* крије један од хрватско-далматинских кнезова. Аноним је у *Vaglio* одговорио остајући при својој тези да та реч значи „виша глава“.⁶ Cippili је у задарском рукопису *Аноним Филији* пронашао податак да је 1746. године из Нина однета нека крстионица која је била декорисана и опслужена грбовима. Међутим, постоји једно писмо штампано у Падови 1749. године, чији је аутор фурлански ерудит Federico Altan, у којем описује како је Вишеславова крстионица у то време (1749. године) била у манастиру Реденторе у Венецији, што значи да није истинито мишљење Cippili-а да је задарски текст *Анонима (Аноним Филији)* садржао податак да је једна крстионица, на којој су се налазили грбови, однета из Нина. Пошто на Вишеславовој крстионици нема грбова, може се заиста претпоставити да се ту не ради о Вишеславовој крстионици, него о некој другој или је сам текст фалсификат.

Иван Кукуљевић Сакцински је на три места писао о крстионици: *Народне новине*, бр. 217, Загреб, 1853; *Corriere italiano*, бр. 50, Беч, 1854; *Архив за повјестницу југославенску*, бр. 3, Загреб, 1853. Кукуљевић сматра да је у имену *Wissaslavo* наведен српски захумски кнез Вишеслав.⁷

У каталогу музеја *Correr*, који је објавио директор музеја В. Лазари 1859. године, наведена су сва дотадашња мишљења о крстионици, а Лазари се

3 *Gazzetta di Venezia*, br.102, Venezia, 1853.

4 *Vaglio*, br.33, Venezia, 1853.

5 *Osservatore Dalmato*, br.135, од 24.8.1853.

6 *Vaglio*, br. 38, 39, 40, Venezia, 1853.

7 Иван Кукуљевић Сакцински, „Извјестје о путовању кроз Далмацију у Напуљ и Рим“, *Архив за повјестницу југославенску*, бр.4, Загреб, 1857, стр. 391.

приклонио Кукуљевићевом мишљењу.⁸ У наведеним чланцима изражене су сумње и неслагања о месту настанка крстионице, па се наводи да је израђена у Венецији и да је ту остала, затим да је израђена у Венецији и однета наручиоцу, те да је израђена негде другде и да је донета у Венецију. Аноним у *Vagliu* је пак сматрао да је крстионица плен дужда Орделафа Фалиера који је ратовао у Далмацији у 12. веку. Међутим, јавља се ново мишљење 1860. године од стране Ferrari Cupilli-а у часопису *La Voce Dalmatica*.⁹ Cupilli је, проучавајући текст *Anonim Filippi*, написан поткрај 18. века, а који је садржавао, поред осталог, и податке о археолошким споменицима Нина и истраживањима која су тамо вршена, посебну пажњу посветио рушењу баптистерија нинске катедрале 1746. године. Баптистерији је, по том рукопису, садржавао и укупани зденац – васцу. Приликом рушења, неко је из Нина однео посуду – васцу са исклесаним грбовима и натписима. Cupilli мисли да је однета у Венецију, те да је то она посуда која је доспела у Museum Correr. Такође, овај аутор мисли да је презбитер Јован из времена кнеза Бранимира. Рачки је прихватио ту тезу, али са резервом.¹⁰ Категорички је одбио Кукуљевићево мишљење о српском захумском кнезу Вишеславу. Сличан став изнео је и Лука Јелић, тврдећи да крстионица има нинско порекло.¹¹ Јелић мисли да је Вишеслав савременик Карла Великог, те да је он први познати хрватски кнез и први познати владар Панонске Хрватске.¹² Јелић је 1911. године објавио Извјештај, према којем је код данашње жупне цркве Св. Азела (то је средњовековна нинска катедрала) пронашао темеље грађевине крстионице обликом блиске опису у рукопису *Аноним Филији*. Каснија археолошка истраживања су показала да такве грађевине на терену уопште нема, што је посебно доказао Мате Суић.¹³ Јелићево мишљење преузели су: Шефер¹⁴, Фердо Шишић¹⁵ и Љ. Караман¹⁶ Крстионицом су се бавили и Cattaneo и Stuckelberg, датирајући је на прелазу из 8. у 9. век.¹⁷

8 V. Lazari, *Notizia delle opere d' arte e d' antichita della raccolta Correr*, Venezia 1859.

9 G. Ferrari Cupilli, „Su d'un antica vasca battesimale del Museo Correr di Venezia“, *La Voce Dalmatica*, Anno 1, br.22, 27. 10. 1860, стр.175–178.

10 Ф. Рачки, *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*, Загреб, 1877, стр. 376.

11 Л. Јелић, „Споменици града Нина“, *Вјесник Хрватској археолошкој друштва*, Н.С, год. 6, 1902.

12 Л. Јелић, *Дворска кайела св. Кржја у Нину*, Загреб, 1911, стр. 14–15.

13 Мате Суић-Меликор Перинић, „Ревизија ископања 'нинског баптистерија“, *Диадора*, бр. 2, Задар, 1962, стр. 317–320.

14 М. Шефер, „Релиеф из Задра с приказом Христово рођења“, *Хрватска смотра*, 1934, стр.11.

15 Ф. Шишић, *Приручник извора хрватске хисторије*, Загреб, 1914, стр. 119.

16 Љ. Караман, *Из колијевке хрватске хисторије*, Загреб, 1930, стр. 78–80.

17 R. Cattaneo, *L'architettura in Italia dal sec.VI al Mille circo*, Venezia, 1888; R. Cattaneo, *L'architettura en Italie du VI au-XI siecle*, Venise, 1891, стр. 110; E. Stuckelberg, *Langobardische Plastik*, Kempten-Munchen, 1909, стр.72.

Крстионицу је проучавао и Иво Петрициоли, који тврди да је Јелићева локација крстионице сумњива и да нема никакав доказ да је она пореклом из Нина.¹⁸

На месту на којем је Јанко Белошевић 2001. године тражио темеље Вишеславове крстионице, тј. на позицији североисточно од нинске катедрале Св. Анселма, није се налазила никаква крстионица него капела Св. Амброза, саграђена у 12. или 13. веку, а порушена у 18. веку. Белошевић је откопао њу мислећи да је откопао Вишеславову крстионицу.

Марија Колега је 2002. године вршила истраживање у којем је на позицији јужно од римске столне цркве, дакле насупрот места где је била претпостављена Вишеславпова крстионица, пронађен темељ једне ранохришћанске крстионице тзв. пицине. Ако је на јужној позицији пронађена старохришћанска крстионица или пицина, о чему постоје фотографије снимљене током истраживања Марије Колеге¹⁹, да ли је могуће да је такво нешто постојало и на северној позицији, на којој је копао Белошевић?

Вишеслав није био хрватски кнез.²⁰ Не постоји нити један историјски писани или било који други материјални извор који га помиње. Он је био српски кнез Захумља. О томе постоји писани историјски извор из 10. века византијског цара и писца Константина VII Порфирогенета. У његовом делу *De administrando imperio* (О ујрављању царсџвом) стоји: „[...] пошто је умро онај архонт Србин који је добегао цару Ираклију, по наследству завлада његов син па рођак и тако од његова кољена и потоњи владари. После неколико времена роди се од њих Вишеслав, а од њега Радослав, а од њега Просигој, а од њега Властимир“²¹. Порфирогенет није навео српске владаре између првог непознатог архонта и прве тројице српских владара којима се зна име и који су били непосредни претходници Властимира, о којем се нешто више зна. Вишеслав је био отац Радославов, Радослав Просигојев, а Просигој Властимиров. Вишеслав је био родоначелник династије Вишеславиће односно Властимировића.

Млечани су у 9. веку имали огромне проблеме са пловидбом по Јадрану, јер су њихове бродове нападали Срби из српских кнежевина Захумља, Травуније, Диоклегије и Неретњанске кнежевине. Крстионица је била покушај Млечана да придобију српског захумског кнеза Вишеслава да им обезбеди

18 Иво Петрициоли, „Крстионица с именом ‘Vuissaslavo duci’ и проблем нинске баптистерије“, *Сџарохрватска џросвџејџа*, бр. 4, 1983, стр. 125.

19 М. Колега, „Ранокршћански слој архитектуре у Наджупном комплексу Св. Анселма у Нину“, *Арс Адриатџрица*, 4/2014, стр.15–28.

20 Н. Јакшић, „Манипулација повијесним споменицима – примјер Вишеславове крстионице“, зборник *Повијесно наслеђџе и национални џгенџиџеџи*, Загреб, 2006, стр. 40–45.

21 М. Атлагић-Б. Милутиновић, *Извори за џстџорију Срба до XV века*, Косовска Митровица-Рача, 2002, стр. 69; Константин Порфирогенет, *О џшемама – о народима*, Београд, 2014, стр. 162.

заштиту поморских и трговачких путева дуж јадранске обале. (Крстионица је дошла у Венецију из Захумља рушењем манастира Св. Михаило са Превлаке у 15. веку.²²)

Крстионицу можемо датирати у 9. век, а њено радионичко порекло води из северне Италије. Са српским кнезом Вишеславом повезао ју је једино Иван Кукуљевић Сакцински. Међутим, хрватски историчари нису на то обраћали пажњу јер се то није уклапало у њихову „домољубну“ активност. Хрватски историчари пребрзо су закључили да је у натпису на крстионици реч о хрватском кнезу, само им је постало спорно да ли је крстионица припадала времену око 800. године или 11. веку.²³ Нада Клаић определила се за потоње, „млађе“ датирање, а С. Гуњача за трећу деценију 9. века. Намерно су је сместили у 11. век, јер је у том случају не могу повезати са српским кнезом Вишеславом који је владао у 9. веку. Предубеђење да се крстионица не може повезати са српским кнезом Вишеславом лежи у податку из списка *О народима* Константина VII Порфирогенета, да се Србија средином 10. века простирала у унутрашњости. Хрватски историчари при томе занемарују чињеницу да у том истом спису пише да су у саставу Србије истовремено биле Неретва и Травунија, као и да је реч о стању средином 10, а не у 9. веку. Одређивање времена настанка не би требало бити спорно јер се мора кретати између краја 8. и раног 9. века, како је одавно показано на основу сличности са поуздано датираним рељефима из северне Италије. То се подудара и са и са добом владавине кнеза Вишеслава (9. век).

Међутим, до данас није утврђено где се крстионица првобитно налазила. Како смо видели, она је откривена у Венецији 1853. године, а мисли се да је пренета из Нина 1746, али докази да се тамо налазила нису пронађени, упркос археолошким истраживањима. По расположивим подацима о Нину, крстионица не потиче из овог места. Данас може да се утврди да се она налазила на Превлаци, у манастиру Св. Арханђела Михаила, одакле је однета у Венецију средином 15. века. За то су најважнији докази полустубићи који уоквирују пет страна крстионице, са отвором за изливање воде на шестој страни. Полустубићи су украшени природном спиралом, нарезани попречно и укусо. Врхови су им налик капителима, у виду крина (љилиана). Део таквог рељефног стубића нађен је на Превлаци. Стубић је био уграђен у зид, што се види по његовој приклесаној позадини. На једном крају има две волуте налик крину са крстионице, али је обрнуто окренут, па се чини да је то украс који је био изнад базе. Тако не изгледају базе на крстионици. Ако је, међутим, то украс на споју два зида, онда је морао бити знатно дужи, што подразумева и сложеније украшавање. Крин је препознатљив хришћански симбол који је непрекидно коришћен и често је на рељефима.

22 Ђ. Јанковић, *Српско јоморје од 7. до 10. стољећа*, Београд, 2007, стр. 96–110.

23 И. Петрициоли, *Нав. дело*, 4, стр.125–134.

На предњој страни крстионице налази се крст испуњен преплетом. На-лик је оном са много мањег надпрозорника, који има и сличне изведбене кринове. Дакле, најближе аналогије за украс крстионице из доба кнеза Вишеслава налазе се на Превлаци. Сличан украшен крст нађен је и у Врутцима. Остаци храма на Превлаци показују где се првобитно налазила ова крстионица. Уз северни зид саборног храма, на источном крају постоји четвороугаона просторија. Њена унутрашња величина износи 5x4 м. У просторији је нађен под од рановизантијске опеке, али је веома оштећен укопавањем гробова за време млетачке окупације по рушењу манастира. У њу се улазило из брода цркве, а постојао је улаз и на њеном западном зиду. Пронађени рељефни стубић вероватно је био уграђен у један од унутрашњих углова грађевине крстионице, а и остали углови били су украшени стубићима. Базен (зденац) крстионице налазио се ближе источном зиду, на шта указује правоугаона основа просторије и једна неукрашена страна крстионице, тј. она која је била окренута зиду. Ако је зграда крстионице подигнута када је и саборни храм обновљен, онда је ктитор обнове храма био лично кнез Вишеслав. Базен крстионице је пренет из Венеције у Нин 1942. године. Сличности са рељефима на Превлаци указују да су је одатле однели Млечани, иако би могли посумњати и на друге српске пределе на српском поморју (Неретву, Пељешац, Мљет или Котор). Да крстионица потиче са Пељешца показује судбина тог манастира, који су, по предању, разорили Млечани. То је археолошки потврђено, јер је установљен слој пожара који показује да је манастир заиста спаљен. Дакле, сасвим је вероватно да је крстионица са Превлаке однета у Венецију, а потом пренета Хрватима 1942. године. Није вероватно да су је Млечани однели из неког латинског града Далмације у свом поседу (иако су и њих пљачкали). То би то требало да буде неки град који је признавао власт кнеза Вишеслава, а они су уистину били византијски. Дакле, кнез Вишеслав је засигурно био српски захумски кнез, а крстионица се налазила на Превлаци у манастиру Св. Арханђел Михаило, одакле је однета у Венецију средином 15. века.

ИЗВОРИ

- Cattaneo 1888: Raffaele Cattaneo. *L'architettura in Italia dal secolo VI al Mille circa*. Venezia.
- Cattaneo 1891: Raffaele Cattaneo. *L'architecture en Italie du VI-au XI-siècle*. Venezia.
- Lazari 1859: Vincenzo Lazari. *Notizia delle opere d'arte e d' antichità della raccolta Correr*. Venezia.
- Stückelberg 1909: Ernst Alfred Stückelberg. *Langobardische plastik*. München.
- Кукуљевић 1854: Иван Кукуљевић Сакцински. *Извјестје начелника друштва г. Ивана Кукуљевића Сакцинског о свом иштовању у Млејке и у Беч године 1853*. Загреб: Аркив за повијестницу југославенску.
- Кукуљевић 1857: Иван Кукуљевић Сакцински. *Извјестје о иштовању кроз Далмацију у Нађуљ и Рим*. Загреб: Аркив за повијестницу југославенску.

- Рачки 1877: Фрањо Рачки, *Documenta historiae Chroaticae periodum antiquam illustrantia*. Загреб.
- Шефер 1978: Мирко Шефер. *Der Taufstein des kroatischen Fürsten Višeslav aus dem Frühen Mittelalter*. Selbstverlag des Deutschen Instituts für merowingisch-karolingische Kunstforschung. Erlangen: Archiv Paulus.
- Шишић 1914: Фердо Шишић. *Приручник извора хрвајске хисторије*. Загреб: Кр. Хрв.-Слав.-Далм. земаљска влада.

ШТАМПА

- Ferrari-Cupilli 1860: G Ferrari-Cupilli. „Su d'un antica vasca battesimale del Museo Correr di Venezia“. *La voce Dalmatica*, br. 22, Zadar.
- Gazzetta di venezia*, br. 102, Venezia 1853.
- Osservatore Dalmato*, br.131, Zadar 1853.
- Vaglio*, br. 33, Venezia 1853.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Атлагић-Милутиновић 2002: Марко Атлагић-Бранислав Милутиновић. *Извори за историју Срба до XV века*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Белошевић 1997: Јанко Белошевић. „Почеци хришћанства код Хрвата у свијетлу археолошке грађе“. *Радови филозофског факултета у Задру*, бр. 36, Задар.
- Јакшић 2006: Никола Јакшић. „Манипулације повијесним споменицима – примјер Вишеславове крстионице“. *Зборник Повијесно наслеђе и национални идентитет*, Загреб.
- Јакшић 2015: Никола Јакшић. *Клесарство у служби евангелизације*. Сплит: Књижевни круг: Музеј хрватских археолошких споменика.
- Јанковић 2007: Ђорђе Јанковић. *Српско поморје од VII до X стољећа*. Београд: Српско археолошко друштво.
- Јелић 1901: Лука Јелић. „Споменици града Нина“. *Вјесник Археолошког музеја у Зајребу*, бр. 4, Загреб.
- Јелић 1911: Лука Јелић. *Дворска кайела св. Крижа у Нину*. Загреб: Дионичка тискара.
- Караман 1930: Љубо Караман. *Из колевке хрвајске историје*. Загреб: Матица Хрватска.
- Караман 1960: Љубо Караман. „О времену крстионице кнеза Вишеслава“. *Перистил*, бр. 3, Загреб.
- Клаић 1971: Неда Клаић. *Повијесни Хрваји у раном средњем вијеку*. Загреб: Школска књига.
- Колега 2014: Марија Колега. „Ранокршћански слој архитектуре у Надушном комплексу Св. Асела у Нину“. *Арс Адријатика*, бр.4, Задар.
- Петрициоли 1984: Иво Петрициоли. „Крстионица с именом 'Vuissaslavo duci' и проблем нинског баптистерија“. *Старохрвајска просвјета*, 3/14, Загреб.
- Шефер 1934: Мирко Шефер. *Релеф из Задра с приказом Христова рођења*. Загреб: Хрватска мисао.
- Шуић-Перинић 1962: Мате Шуић и Мелкиор Перинић. „Ревизија ископања анинског баптистерија“. *Диадора*, бр. 2, Задар.

Marko P. ATLAGIĆ

Filip M. OBRADOVIĆ

VIŠESLAV IS A SERBIAN AND NOT A CROATIAN PRINCE,
AND VIŠESLAV'S BAPTISMAL FONT IS AN EARLY CHRISTIAN SERBIAN
AND NOT A CROATIAN MONUMENT

SUMMARY

The baptismal font of Višeslav has been written about for almost 150 years. Almost all Croatian historians have claimed that the baptismal font is from Nin and that it represents an early Christian Catholic cultural monument. However, no written or material historic source mentioning Višeslav as a Croatian prince has been provided until today. On the other hand, there is a written historical source saying that Višeslav is a Serbian prince of Zahumlje. The source in question is "Deadministrandoimperio", by the Byzantine emperor and writer Constantine VII *Porphyrogenitus*, in which he says that Višeslav is a Serbian prince of Zahumlje. The baptismal font was also never in Nin, although Luka Jelić had supposedly found its foundations in Nin, from where it was taken to Venice according to him. However, his claims were proven wrong by Mate Suić who conducted ground probing on the same spot. The baptismal font originated from the monastery of St. Archangel Michael in Prevlaka during the reign of Serbian Prince Višeslav. When the monastery was destroyed in the 15th century, the baptismal font was taken to Venice, and in 1942 it was exchanged for paintings and brought to Croatia, and today it is kept in the Museum of Croatian Archeological Monuments in Split. Therefore, Višeslav is a Serbian, not Croatian, prince of Zahumlje, and the baptismal font originates from Prevlaka from the Monastery of St. Archangel Michael, from where it was taken to Venice in the 15th century.

Key words: Višeslav, Baptismal Font, Serbs, Croats, Venice, Prevlaka, Zahumlje.